

Sápadt fény?

Alighogy a kritika a szerelem modern mítoszának alkotójává avatta Vladimir Nabokovot, a *Lolita* szerzőjét, amikor ez a sokoldalú író — néhány fantasztikus regény és egy Puskin-tanulmány szerzője — egy másfajta alkotással lepte meg a közönséget. *Pale fire* (Sápadt láng) a könyv címe, s egy elképzelt költő elképzelt verséről és egy elképzelt ország elképzelt exkirályáról szól. A kérdéses vers John Shade, a regény szerint nemrég elhunyt neves költő műve. A vershez előszót és több kommentárt is írtak, és egy bizonyos Charles Kinbote nevű ember, aki azt képzei, hogy nagy barátja volt a költőnek, naplót is ír. Írásából azonban hamarosan kiderül, hogy Kinbote mindössze néhány hónapja ismerte Shade-et, s a költő csak megtúrta őt maga mellett. De Kinbote-nak van még egy rögeszméje: azt képzei, hogy egy „távoli északi ország”, Zembla trónfosztott királya. Hódoló alattvalói Szeretett Károlynak hívták, mint Sápadt Alfin fiát, azaz Felfuvalkodott Turgus unokáját. Kiderül, hogy Kinbote minden vágya az volt, hogy Shade megénekelje Szeretett Károly bukását, s valahányszor csak tehette, Zembla történelmével traktálta a költőt. Amikor azonban a vers elkészül, kitűnik, hogy siratóéneket, és Shade 999 sorban énekl meg huszonhárom éves leányának öngyilkosságát.

A *Time* június elsejei száma nagyra értékeli ezt a verset (*Sápadt láng* a címe), amely Nabokov kiváló költői tehetségét dicséri, és amelyben természetesen szó sincs semmiféle exkirályról. A regény további folytatásában Kinbote Shade feleségét vádolja ezért a „hiányosságért”, amelyet azután úgy pótol, hogy maga ír részletes ismertetőt Zembláról a vershez mellékelte kommentárban. Leírja a király idilliikus gyermekkorát, pederasztikus kamaszéveit, hősies szökését a forradalom elől, akadémiai tanulmányait, amelyek később lehetővé tették, hogy az amerikai egyetemen tanárkodjék. Mindebbe Shade, a költő, nem szólhat bele, hiszen halott. Egy zemblai menekült ölte meg, aki elmeegógyintézeti szökevénynek mondja magát, s mint ilyen letartóztatják. Rejtély marad tehát: kicsoda Kinbote. Ő maga a regény vége felé arra céloz, hogy drámát készül írni, három főszereplővel. Az egyik egy örült, azt képzei, hogy megölt egy embert, aki abban a tévhitben élt, hogy ő király, a másik bolond azt gondolja, hogy ő maga a király, a harmadik szereplő pedig egy álruhás öreg költő, aki a két rögeszme között őrlődik.

Még homályosabb a kérdés — állapítja meg a recenzió —, mit akart tulajdonképpen Nabokov új könyvével mondani azonkívül, hogy munkát adott az okoskodó kritikusoknak, akik most a *Sápadt lángban* kutatva, a szimbólumok mögött keresik a megoldást az író értékelésére. Nabokov, aki jelenleg Svájcban él s angolul írta meg művét, annak idején kijelentette: „Egyetlen könyvnek sem kell hogy meghatározott tartalma legyen. A könyv az élvezet és a harmónia vegyülete.” Ha a mű valaminek a kulcsa, „akkor az a legfontosabb, hogy ez a kulcs jól működjön, s teljesen mellékes, mi van az ajtó mögött”. Nabokov új műve harmonikus és izgalmas olvasmány — mondja a *Time* —, szerzője pedig, az ellentmondások ellenére is, az utóbbi néhány évtized legokosabb orosz, Joyce után pedig angol írója, bár ez a harmadik nyelv, amelyen ír.

Az egyetemi évek

Arnold Zweig, a Hitler előtti irodalmi élet utolsó jelentős alakja, Németország keleti zónájában él, és még mindig ír. A *Neue Deutsche Literatur* májusi száma *Wege und Umwege* (Utak és útvesztők) című önéletrajzi jellegű írását közli. Zweig Göttingenben töltött egyetemi éveiről emlékszik meg, ahová szilárd filozófiai igazság után kutatva került, mert ezt az igazságot sem a berlini, sem a müncheni, sem pedig a boroszlói egyetemen nem sikerült meglelnie. Göttingenben Eduard Husserl, a *Logische Untersuchungen* (Logikai kutatások) című mű szerzője bizonyos garanciát jelentett az ifjú Zweig-nak, aki akkor már kezdő novellaíró volt, hogy jó helyre került. Szemlélődő szelleme azonban tiltakozott, hogy doktrínákat plántáljanak belé, s helyett „a szellem várából”, ahogyan akkor Göttingent nevezték, néhány mély benyomással távozott. Roppant plasztikusan írja le Husserl professzor alakját, az akkoriban már öregedő embert, a század eleji jellemző szakállviseléssel, aki gondolatait kíméletlen absztrakcióval tárta hallgatói elé. Érdekes epizóddal illusztrálja az író Husserl professzor szórakozottságát. Egy alkalommal fogadásra volt hivatalos, s hálósobájába vonult átöltözni. Miután háromnegyed óra múlva sem jelentkezett, felesége utána ment, hogy sürgesse. A professzor azonban már ágyban feküdt, és régen aludt. Gondolatai ugyanis annyira lekötötték, hogy még a lépcsőn felfelé menet elfelejtette az egész esti ceremóniát, s engedve a szokás hatalmának, öntudatlanul is levetkőzött és lefeküdt.

Ez az esemény természetesen csak egy mellékösvény Zweig könyvében, mert nagyobb részében az egyetemen folyó eszmei harcokat vetíti. Az események elindítója elsősorban maga Husserl professzor, egy nietschei stílusú arisztokrata és konzervatív életideál képviselője, a modern francia filozófusok, de leginkább Bergson lelki rokona, akik életelvként az alkotói fejlődést dicsőítik. A fiatalok közül dr. Adolf Reinach docens és ellenfele, Max Scheler tűntek ki. Zweig leírja, egy 1912-ben lezajlott vitájukat, amely akkor pusztán elméleti jelentőségűnek tetszett: pozitívan tud-e viszonyulni a háborúhoz egy filozófiai hajlandóságú európai intellektüel. Adolf Reinach, a jogász és filozófus tagadólag válaszolt, és nem ismert el semmilyen kivételt. Scheler, a nagybirtokos fia és miniszter unokája önvédelmi háborúval föltételezi a pozitív állásfoglalást, és később, amikor a háború csakugyan kitört, megírta a német militarizmus híres védőbeszédét, *A háború géniusza és a német háború* címmel. Az események alakulásában az a

furcsa, hogy mindhárman zsidók voltak (Scheler anyai ágon), s így harcuk epilógusa bizony melankolikus. Reinach, a következetes pacifista, tüzérségi tisztként esett el az Ardenneknben, Scheler korán, 1928-ban halt meg, az öreg Husserl pedig megérte a hitlerizmust, de menekülnie kellett az országból. Tanításait azonban felhasználta Martin Heidegger, aki tudvalevőleg jól megfért a náciizmussal, s akitől az egzisztencializmus modern változata is ered.

Kis hitek földjén

Jack Keruac az amerikai beatniknek legismertebb képviselője. Műve — *Lonesome Traveller* (Magányos utas) — a *Times* május 18-i cikke szerint iskolapéldával szolgál az effajta távlat nélküli irodalom megértéséhez. A könyv nyolc vázlatos útleírát tartalmaz: Los Angeles-től San José-ig, a New York-i Times Square-től és Greenwich Village-től Mexikóig és Marokkóig, Párizsig és Londonig. A rövid szövegek legfőbb mondanivalója, hogy „az élet káosz, ahogy egy független, művelt, iyukas zsebű csavargó átéli, aki arra megy, amerre a lába viszi”. Hogy az író elővarázsolhassa ezt a káoszt és benne önmagát, barokk és egzisztenciális stílusát alaposan kihasználja, s ezen a hangon így kezd egy epizódot: „A kavardás nagybecsű személyem megjelenésével kezdődött, aki erősen feltűrt kabátgallérral s ezen átkötött zsebkendővel, hogy a gallér erősebben tapadjon nyakamhoz, támolyogtam San Pedro másíthatatlan dokkjainak szürke, sötét sziklához hasonló raktárai között.” A kép valóban megkapó, állapítja meg a *Times*, most már csak az a kérdés, hogy kit akar meglepni: az író-t vagy az olvasót? A recenszes Leslie Fiedler *Life and Death of the American Novel* (Az amerikai regény élete és halála) című regényének főszereplőjére utal, aki a matriarchális jellegű család társadalmából, a házasság felelőssége elől az imaginárius férfitársadalomba szökik: a matrózok, vasutasok, csavargók, a természet és az elsődleges ártatlanság világába. Ezenkívül Keruac méltatója megemlíti, már D. H. Lawrence is megírta, hogy Amerika „se nem szabad, se nem bátor, hanem a kitarító hiszékeny kis hitek földje, ahol az egyén a többiekre erőszakolja magát, ahol az embereket megfosztották az igazi bátorságtól, amellyen a spontán világban hittek. Ezek az emberek nem hisznek az életben, ha nem tudják ellenőrizni”. Ilyen megállapítások fényében Keruac a felszabadulás regényét jelenti a kis hitek terrorja alól, a nyitott út védőjét, Walt Whitman *Nyitott útját*ét, a Huckleberry Finnek láncát, akik nem akarnak felnőni. Keruac esetében, természetesen, egy ilyen bolyongó utazás előre elkönyvelt reménytelen kísérlet; hiába is kószál egyik parttól a másikig a szabadság és igazság illuzórikus világának nosztalgiajától üzve. Ezért hangja sokszor hisztérikus és érzélgős, eszménye pedig egocentrikusan romantikus. Ugyanakkor azonban az egyre több „hiszékeny kis hitek” idejében Amerika végeredményben hálás lehet a figyelmeztetésért az elveszethez, az ártatlanság kereséséért, ezért a részleteiben jó prózáért, telve gyerekes, széles lelkesedéssel, álmokkal és örömmel — a sokoldalú élet sötét és világos oldalainak himnuszáért.

Az irigyelt kollégák

Robert Neumann német zsurnaliszta, regényíró, szatirikus éles nyelvvel már sok kortársának okozott fejfájást. Az újabb sértődések forrása bizonyára az a memoársorozat lesz, amelynek első része a *Die Zeit* május 18-i számában jelent meg *Meine Freuden, die Kollegen* (Barátaim, a kollégák) címmel. „Egy okból mindig irigyeltem kollégáimat — kezdődik Neumann írása — azért, hogy kollégájuknak tudhatnak. Ebből a szempontból bizonyos ki nem érdemelt előnyeik vannak velem szemben. De hogyan reagálnak erre az előnyre? Vigasztalnak talán, hogy ebben az örömben, amely nekik úgyszólván az ölükbe hullott, nekem soha nem lesz részem? Kárpótoltak-e vajon legalább a szeretetükkel? Nem. Ők ezt nem tették.”

Ezek után Neumann fenntartás nélkül sorra rágalmazza kollégáit. Jakob Wassermann-nal kezdi, aki öt kezdő korában eltanácsolta az írástól, s Lion Feuchtwangerrel folytatja, aki az emigrációban ugyancsak nekieresztette tollát, hogy Neumannt „internacionalizálja”. Mellékesen szót ejt Emil Ludwigról (aki lankadatlanul dühöngött Thomas Mannra, azt gondolván, hogy az gyűlöli egy pamfletje miatt, bár erről az írásáról Thomas Mann nem is tudott), majd magáról Thomas Mannról is, aki magatartásában előszeretettel utánozta Goethét, sokszor ki is gúnyolta, de nem túrte, hogy más is gúnyolja. Ezután a lélekbén pacifista Ernst Lissauer következik, aki szerencsétlenségére sikeres harci dalt szerzett, és a háború után emiatt megvetették; sorra került Remarque is, akit a hirtelen jött és harsogó siker irodalmilag korumpált ugyan, de emberileg sohasem. Megemlékezik a zsidó Alfred Döblinről, aki vénségére lett hitbuzgó katolikus, és a megszállt francia zónában akarata ellenére a kultúra szervezője, majd Franz Wertelről, akinek otthonában valóságos személyi kultusz dívott, míg felesége időről időre be nem csipett, s a vendégek előtt kijelentette, hogy mindaz, amit férje beszél, közönséges sz...

A szétesőnek tetsző írásokért Neumann sikerült tréfái, rosszindulatáért finom megításai kárpótolnak. Néhány sorban roppant találóan jellemez személyeket és sokszor egy egész szituációt. Íme, mit ír Arnold Zweigről: „Első ízben 1929/30-ban találkoztam vele Berlinben. Már akkor is meggondoltam, de nem éppen érdekien, általában az igazság ideáljaival költői-polgári-humánus, zsidó, porosz és szocialista módon viszonyult munkásságához. Hogy az utóbbi elem mikor került nála előtérbe, nem tudom. Eppen találkozásunkkor fejeztem be első regényemet, az *Özönvizet*, amelyben egyén helyett a tömeg volt a főhős, ő pedig akkoriban írta meg *Grischa* című könyvét, ahol, ellentétben az enyémmel, az egyén, nem pedig a tömeg volt a főhős. „Fiatalember — szólt hozzám, a kezdőhöz —, maga nem jól cselekszik. Karaktereket formáljon, a regény az egyedek sorsát tárgyalja.” Parázs vitába kezdtünk. Meggyőztük-e egymást, vagy becsapódtunk mindkettén? Ő az éleslátás embere, akit korlátolt felfogása akadályoz, hogy a körülötte lévő eseményeket egészen tisztán lássa, de elég pontosan, hogy ne legyen konformista. Odaát, barátai körében ez a tulajdonsága teszi elviselhetelenné, de értékesé is. Brecht halála, Anna Seghers kálváriája után ő az egyetlen, aki nemzetközi viszonylatban is valakinek számít. Tíz éve történhetett, hogy Lausanne-ban egy nemzetközi írókongresszuson össetalálkoztunk. Úgy intéztem, hogy egy délután Arnold — érdemi voltak rá — legyen az összejövetel tiszteletbeli elnöke. Ki is használta ezt az alkalmat, hogy ex presidio egy jó, de tisztán irodalmi előadást tartson — Schillerről talán? Johannes R. Becher mellett ült, dühtől tájékozva hajtogatta: „Micsoda számár! Tessék, egy ilyen platformot adnak neki, és ő nem a békéről beszél!”

A groteszk helyzetek mestere

Djuna Barnes amerikai író nő messze van a híres nevektől, de mégis elég közel ahhoz, hogy feledésbe ne merüljön. Fiatal korában egy New York-i lap riportere volt, 1915-ben jelent meg verseskötete *The Book of Repulsive Women* (Visszaszatízó nők könyve) címmel, amely már célzott a huszas években előretört technikára. Eugene O'Neill-lel barátkozott, s a Provincetown Players első drámaírói közé tartozott, Párizsban Gertrud Stein körében forgott, és közreműködött az amerikai avantgardisták híres lapjában, a *Transition*ben is. Egyetlen regénye 1930-ban jelent meg *Nightwood* (Éjszakai erdő) címmel, amelynek előszavát T. S. Eliot írta. Az író nő jelenleg New York művésznegyedében, a Greenwich Village-ben lakik. Nemrég azonban megjelentek Összegyűjtött művei (*The Selected Works of Djuna Barnes*), s ez alkalommal többek között a *New York Times Book Review* április 29-i számában is írtak róla. Amint az a legtöbb ilyen különös íróval történni szokott, a pozitív bírálat bizony kissé erőltetettnek látszik. A bírálat alapján a 366 oldalnyi kötetben tizenegyzehány érdekesebb elbeszélés van, de ezek is töredékesek, egy költői színmű, a *The Antiphon* (Antifóna), amelyet sikeresen mutattak be Stockholmban, fordítója volt többek között Dag Hammarskjöld is, mindezek ellenére ez a színmű inkább csak könyvdráma, végül pedig a *Nightwood* című regénye. A regény szeszélyes hősei az események folyamán, a szerelem után kóborolva, rendszerint meglepően bonyolult helyzetbe csöppennek. Így jár Nora is, a regény egyik főszereplője. Egy öregedő orvoshoz, O'Connorhoz megy a szállodába, s kifestve, szőke női parókával a fején találja ágyában. Nyilvánvalóan másfajta látogatóra várt.

Djuna Barnes a váratlan, groteszk helyzetek, a megfigyelés és stílus gótikus szeszélyének mestere — állapítja meg a kritika —. Edgar A. Poe „sötét” tradíciójának folytatója, amely mint vékony, elütő, de állandóan jelenlévő fonál át- meg átszövi az amerikai irodalmat napjainkig.

Gottfried Benn életútja

L. L. Mathias a német irodalom outsidersé, az imperializmusról és a faji kérdéstről írt (álnéven) tanulmányokat, egyébként azok közé a ritka emberek közé tartozik, akik huzamosabb ideig barátkoztak Gottfried Benn-nel, a neves modern német költővel. Ez a tény különös varázst kölcsönöz a költőről szóló emlékiratainak (a *Merkur* májusi száma közli), amelyek az első világháború előtti időkbe nyúlnak vissza, amikor Gottfried Benn embernek is, költőnek is egyaránt ismeretlen volt. Ennek jórészt merev és nem művészhez illő magatartása az oka, mert viselkedése inkább egy kadétéra vallott. Ez végeredményben nem is csoda, hiszen a költő ifjúkorában katonaorvos volt. A bohém köröket undorodva kerülte, s csak néha látogatott el a berlini művészvilág híres találkozóhelyére, a Café des Westensbe, hogy ott Elsa Lasker-Schülerrel beszélgesse. Benn nagyra becsülte a súlyos keleti ékszerterhe alatt pompázó költő tehetségét, de szinte menedzser módjára viselkedett vele szemben, mintha truppjának szeretné megnyerni. A költőnővel sohasem mutatkozott kávéházon kívül, álta-

lában került a nyilvánosságot. Ha közönség előtt kellett fellépnie, szinte szenvedély nélkül és közömbösen olvasott fel verseiből. Undorodott mindenféle merkantilizmustól, s miután az első kiadó visszautasította a felajánlott *Válogatott verseket*, nem is kínálta másnak. Így Mathias az ő tudta nélkül keresett és talált olyan kiadókat verseire, aki azokat egy szóra elfogadta.

Benn különös jellemével magyarázható az a tény is — Mathias állítása szerint —, hogy a költő ideig-óráig megért a hitlerizmussal is. A *Morgue* írója azelőtt ugyanis jövevénynek érezte magát hazájában (leginkább francia műveket olvasott), a német államigazgatás embereit „üzleti nulláknak” nevezte, s nyilván félreértésnek vette volna, ha ezek közül valaki is költői munkássága iránt érdeklődik. Mindemellett szemmel láthatóan szenvedett elszigeteltsége miatt, hiszen annyi mondanivalója lett volna koráról, mert saját generációjának tudatát fejezte ki. A politikusok nem figyeltek fel rá, s így csak Hitler uralma alatt aratott némi sikert. Nem csoda hát — állítja Mathias —, ha ez a fordulat megrészegítette a költőt. A benne felgyülemlett előítéletek, s a vágy, hogy végre „státust” kapjon a polgári társadalomban, rangot, amilyennel ifjúkorában mint katona bírt — közrejátszottak G. Benn-nél. Túl későn jött rá, hogy nevét propaganda-célokra használják fel, s szava sem nyom többet a latban, mint egy átlagon aluli pártmunkásé. A két barát útjai szétváltak: Mathias 25 évig tartó emigrációba vonult. Amikor 1955-ben újra találkoztak, Benn már öregember volt, de változatlan maradt. Még mindig bőrgyógyászati rendelőjében dolgozott, s íróasztala szinte két részre szelte a rendelőt, az egyik oldalon a vizsgálathoz szükséges csőlábú divánnyal, s könyvszekrénnel a másikon. Akkor már híres költő volt, környezete számára azonban éppoly idegen, mint azelőtt. A német költők közül csak Goethével érzett rokonságot, jöllehet ez az érzés is csupán a csodálaton alapult. „Nem látom többé az utat...” — ismerte be. Mathias szerint Benn, a diagnózisszerűen precíz, könyörtelenül gyászos hangú versek szerzője, egyetlen volt a német költők közül, „akiben a kor tudata láthatóvá vált”, mint az üvegóra alatt ketyegő óraszerkezet gépezete. Lehetetlen megérteni évszázadunk első felét Stephen George-ot vagy Thomas Mannt olvasva. Rilke vagy más poeta laureatus alapján sem értenék meg ezt a kort. Brecht sem kivétel, illúziói csak a jövőbe tekintettek. Nagy művészek voltak valamennyien, de nem nagy kortársak. Benn kívül állt ezen a költői falanxon, egyedül őt nem érintették a múlt és a jövő illúziói. Szinte elviselhetetlenül van jelen: „preparátumként képviseli kora tudatát, és tapintja a dematerializált anyagot, mint egy halott koponyáját”.

Mathias szerint Benn könnyen helyet kaphatna a francia irodalomban, a németben azonban csak a naturalista Arnold Holz és a fiatal Gerhard Hauptmann mellé sorolható, akik, mint ő is, keresztültörtek mindenféle irodalmi tradícióban, követve egy tüne-
ményt — a valóságot.

Párharc

Csaknem valamennyi francia lap felhördült a *Times* május 4-i száma miatt, amely a legirodalmibb ország irodalmáról adott értékelést irodalmi mellékletében. A *Times* ugyanis amellett, hogy figyelemmel kísér valamennyi jelentősebb angol könyvet, valamint az Amerikában, Franciaországban, Németországban stb. megjelent publikációkat, időről időre speciális, részletes mellékletben számol be egy-egy ország vagy tartomány irodalmáról. Ez esetben

2—3 évi szünet után ismét a modern francia irodalom került sorra. De milyen szegényesen, iskolás módra, milyen téves interpretálásban — kiált fel a kritikus elkeseredetten a *Figaro* május 12-i számában. Mindenekelőtt a *Times* azt állítja, hogy a francia könyvek idegenek az angol olvasók számára, mert nélkülözik az eredeti gondolat és filozófia erejét, de ami a legrosszabb: a híres francia érthetőség mintha a mítoszok világába költözött volna ezekből a művekből. A francia szépirodalom az utóbbi időben divattá vált, s mint ilyen, csak a revük számára jelent valamit, ha ugyan mondanivalóját el nem csépelik a tisztán akadémiai beszélgetésekben. A lesújtó bírálat mindenekelőtt a mai francia regényre céloz, s hogy a *Times* milyen tévesen ítéli meg a helyzetet, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy képviselői közé sorolja Michel Butort (aki sohasem vállalná ezt a szerepet), és nem említi a számottévó Claude Simont — jegyzi meg a *Figaro*. A *Times* továbbá megállapítja, hogy egyetlen mai francia regényíró sem képes bírálni a modern társadalmat, mint ahogy azt Balzac és Zola tették. Az ő helyükön ma az „emberi sorsok” krónikásait találjuk, mint Malraux, Sartre, Camus, Saint-Exupéry, s a *Times* még köztjük sorolja Mauriacot, Bermanost és Julien Greent is. A francia költészetet sem éri kedvezőbb bírálat, hiszen a róla szóló tanulmány így kezdődik: „Eluard óta egyetlen nagy és öreg költő sem volt. Char és Michaux se nem eléggé nagyok, se nem eléggé öregek.” A *Figaro* felteszi a kérdést, hogy ez után az „alapos” bírálat után érdemes-e a *Times* kritikusat Saint-John Perse, Jean Cocteau és Pierre-Jean Jouve nevére emlékeztetni, akik kielégítik többek között a bírálatban említett mindkét feltételt.

A *Figaro* sajnálkozva írja, hogy az angolok ezúttal íróasztaluk mellől értékelték, s nem is törekedtek, hogy a francia irodalom időszerű állapotával megismerkedjenek. Megemlíti a *Times* 1960-ban, a német irodalomról kiadott mellékletét, amely, ellentétben a mostanival, bőséges adatot közölt az egyetemenk munkájáról, a fordításirodalomról, a folyóiratokról — mindarról, ami, a könyveken kívül, az ország irodalmi életét jelenti. Honnan hát ez a változás a francia irodalom iránti magatartásban? A feleletet a *Figaro* a *Times* zárócikkében lelte meg: a kommentátor a francia szellemi élet pangását a fennálló visszás politikai állapotokkal magyarázza. Mindenesetre, ha a *Times* ismertetője vérszegény — s ezt lehetetlen nem észrevenni —, ugyanakkor meglepő a francia ellenérvek vérszegénysége is.

A mindig jelenlévő múlt

Ugyanakkor, amikor az újságok William Faulkner halálhírét közölték, a lassabban járó posta meghozta a *Time* legutóbbi számát, s benne Faulkner legújabb könyvének, a *The Reivers*-nek a méltatását.

A bíráló a könyv higgadt, derűs hangját Shakespeare Viharával veti össze, amely ugyanúgy viszonylik a nagy drámaíró korábbi műveivel, mint Faulkner utolsó könyve előbbi alkotásaihoz.

A *The Reivers* színhelye a megszokott Yoknapatawpha, ahol Faulkner korábbi írásainak sokféle bünténye lejátszódott, az új műben azonban a gonosz letesz jogairól, így hát ebben a könyvben senkit sem erőszakolnak meg, senki sem lesz lincselés, gyil-

kosság áldozata. A The Reivers fabulája 1905-ben játszódik, hőse Winton Flyer, a környék egyik első gépkocsija. Az autó tulajdonosa az öreg Lucius „Boss” Priest, a yoknapatawphai Edmondsok és MacCashinsok, a város legelőkelőbb családjainak leszármazottja. A kocsi azonban a hüszke Boon Hogganbeck vezeti, egy gyermekded, „kemény, húséges, bátor és könnyelmű félvér indián, akit már a magyarul is megjelent *A medvéből* ismerünk. Képtelen célbatalálni bármilyen fegyverrel, legyen szó puskáról, revolverről. Boon Hogganbeck a primitív ember ártatlan örömeivel szereti a gépkocsit és Priest unokája, az ifjabb Lucius közreműködésével „kölcsön is veszi”. Huszonhárom óra alatt 80 mérföldet tesznek meg — abban az időben valóságos rekord — és Memphisben állapodnak meg. Négy nap múltán újra szülővárosukban vannak, közben azonban a komikus események sorozata játszódik le, elveszítik, majd visszaszerzik az autót, útközben találnak egy lo pott lovat, meg is lovagolják, egy ártatlan éjszakát töltenek el a memphisi bordélyházban, a fiatal Miss Reba üzemében. (Miss Reba 25 évvel később jelentős szerepet játszik majd a Sanctuary hőségnek, Temple Drake-nak a bukásában.)

Amint látjuk, a The Reivers hősei genealógiailag és időbelileg is beleilleszkednek a faulkneri világba, és a könyv eseményei — ártatlanságukban is — kibővítik és elmélyítik a yoknapatawphai legendát.

— Nem létezik múlt! — mondotta egy ízben Faulkner arra célozva, hogy a múlt eseményei mindig megtalálhatók a jelenben.

„Faulkner munkássága — állapítja meg a Time —, azt az érzést kelti bennünk, hogy az író szakadatlanul egyetlen egy forrásból merített, a mindig jelenlévő, élő múltból. Boon és az ifjabb Lucius kalandjairól is úgy értesülünk, hogy az utóbbi 1962-ben elmeséli unokájának ifjúkori élményeit. Meséjébe azonban lépten-nyomon beleszövi mindazt, ami időközben Yoknapatawphában történt, többek között beszámol a gépkocsik számának szédületes arányú megnövekedéséről, ami teljesen megváltoztatta a vidék arculatát.”

— Semmi sem megy feledésbe! — mondja elbeszélése végén az idősebb Lucius az ifjabb Luciusnak. — Semmi semvész el, túlságosan is értékes ahhoz, hogy elveszhetne.

— Hát akkor mi a teendőd? — kérdezősködik a gyerek, nem minden zavar nélkül.

— Együtt kell élned ezzel a világgal! — hangzik a nagyapa válasza.